

หนังสือเตรียมสอบสภาการพยาบาล การพยาบาลจิตเวช

คำนำ PREFACE

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับใช้อ่านเพื่อเตรียมสอบสภาการพยาบาล หรือใช้ทบทวนขณะขึ้นฝึกปฏิบัติงานหอผู้ป่วย ซึ่งหนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนของสรุปเนื้อหา ผู้จัดทำตั้งใจให้เป็นแนวเหมือนอ่านการ์ตูน เน้นที่ออกสอบบ่อยๆ มีเทคนิคการจำต่างๆ และส่วนของแนวข้อสอบ เป็นส่วนที่จำเป็นอย่างมาก เพราะหากอ่านสรุปแล้ว ก็ต้องนำไปวิเคราะห์เป็นด้วย และยังมีเพิ่มเติมจุดเน้นข้อสอบให้ท้ายเล่ม

ผู้จัดทำอ้างอิงเนื้อหาจากเครือข่ายวิทยาลัยในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, เอกสารประกอบการเรียนของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยพะเยาทุกท่าน และสรุปของผู้จัดทำที่ได้ทำไว้ในทุกช่วงการสอบ ในขณะที่เป็นนักศึกษาพยาบาล พร้อมกับเทคนิคการจำที่ได้คิดขึ้นมาใช้กับตัวเอง

ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์พยาบาลทุกท่าน แหล่งความรู้ต่างๆ รวมถึงผู้ป่วยทุกท่าน ที่ได้มอบความรู้ให้แก่ผู้จัดทำ จึงได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาลรุ่นหลังผ่านหนังสือเล่มนี้ หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้อ่านไม่มากก็น้อย หากผิดพลาดประการใด ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

หนังสือเล่มนี้ได้ลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมายพระราชบัญญัติ 2558
ดังนั้น ห้ามทำซ้ำ ถ่ายเอกสาร ส่งต่อ แจกจ่ายหรือจำหน่ายไม่ว่าด้วยกรณีใด

จากใจพี่ๆ

การสอบสภาเป็นบททดสอบสุดท้ายของการเป็นนักศึกษาพยาบาลแล้ว
ที่ผ่านๆมา 4 ปี พี่รู้ว่าห้องๆเราหืออากัษมากร ร้องไห้ไปก็ครั้งแล้ว..
แต่เราก็ผ่านมันมาได้ เพราะมีเป้าหมายคือ “เราจะเป็นพยาบาลวิชาชีพ”
และวันนี้ ..มันเหลือแค่เราวิ่งเข้าเส้นชัยเท่านั้น
ตั้งใจอดทน อีกนิดใจเดียว !
สู้ๆๆๆ เราวิ่งเข้าเส้นชัยโดยการผ่าน 8 วิชารอบเดียวไปด้วยกัน

Contact

หมีน้อยสอบสภาการพยาบาล

Little_bear_nurse

(สนใจคอร์สติวสอบสภาพยาบาลสามารถทักหาได้ที่ Facebook เลขหมีคะ)

พี่มุก (ผู้จัดทำ)

สารบัญสรุป

หัวข้อ/เนื้อหาวิชา	หน้า
1.ลักษณะขอบเขตของงานสุขภาพจิตและบทบาทของพยาบาล	1
2.แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อกับสุขภาพจิตและการพยาบาลทางจิตเวช	6
3.เครื่องมือในการบำบัดทางการพยาบาลจิตเวช	16
4.การพยาบาลผู้ที่มีปัญหาจิตสังคม	24
5.การพยาบาลผู้ที่มีความเครียดผิดปกติทางจิต	27
6.รูปแบบการบำบัดทางจิตเวช	44

สารบัญข้อสอบ

หัวข้อเรื่อง/เนื้อหาวิชา	หน้า
1. ลักษณะขอบเขตของงานสุขภาพจิตและบทบาทของพยาบาล	2
2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตและการพยาบาลทางจิตเวช	10
3. เครื่องมือในการบำบัดทางการพยาบาลจิตเวช	21
4. การพยาบาลผู้ป่วยที่มีปัญหาจิตสังคม	36
5. การพยาบาลผู้ป่วยที่มีความเครียดผิดปกติทางจิต	42
6. รูปแบบการบำบัดทางจิตเวช	68

บทที่ 1
ลักษณะขอบเขตของงานสุขภาพจิตและบทบาทของพยาบาล

คุณลักษณะของพยาบาลจิตเวช

acceptance : ขอมรับ

ขอมรับในตัวยุบวบ เชน ไมทวเราละใลยยุบวบ

warmth : ดวบอุน

แสดงถึงความเป็นมิตร

respect : เคารพ

ใล้ความเคารพยุบวบ

เชน บอกยุบวบกอททำหัตถการ

Self awareness

มีความตระหนักรู้ในตาเอง

และพัฒนตาเองอบางต่อเหือ

non judgment : ไมตัดสิน

ไมตัดสินยุบวบอื่ทว่าถูก/ผิด

เหือใจ

มีความเหือใจ แบงเปือ 2 แบบ

Empathy = เหือใจแบบไมสือารมณไรวมกับยุบวบ

sympathy = เหือใจแบบสือารมณไรวม

(*รือใล้ตามยุบวบ)

Consistency : สม่าเสมอ

ทักทายยุบวบทุกว

Genuineness : จริงใจ

ใจใจ บินดที่จจะช่วเหือ

congruency : ความสอดคล้อง

คำพูดและการกระทำต้องตรงกัน

trustworthiness

เชื่อถือได้

Self confidence มั่นใจในตาเอง

ใล้คำปรึกษาด้วยความม่ั่นใจ

patience : อดท

ใล้เวลาใล้โอกาสยุบวบ, ไมตอบโต้เมื่อยุบวบด่า

ขอบเขตงานการพยาบาลจิตเวช

เป้าหมาย : เพื่อยกระดับสุขภาพจิต และการลดจำนวนผู้ป่วย
โดยหลักการสำคัญ คือ เน้นการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต

ระบบบริการสุขภาพเน้นการป้องกัน 3 ระดับ

1

P = ป (ป้องกัน)

primary prevention

ส่งเสริม + ป้องกัน

ในผู้ที่ยังไม่ป่วย
ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา

Ex. ให้ความรู้เรื่องการ-
จัดการความเครียด

2

S = ส (เลืกรักษา รักษา)

Secondary prevention

คัดกรอง + รักษา

Ex. - ดูแลคนที่ป่วยอยู่
เพื่อลดความรุนแรงของอาการ,
ให้การรักษา เช่น ไข้บ้า, ECT
- ค้นหาผู้ป่วย
เพื่อให้การรักษาอย่างรวดเร็ว

3

Te = Re (Rehab แปลว่า ฟื้นฟู)

Tertiary Prevention

ฟื้นฟู

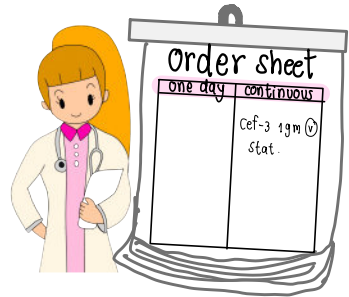
ดูแลคนที่หายแล้ว
เพื่อป้องกันอาการกำเริบ
ให้การฟื้นฟูอยู่ในสังคมได้

Ex. ดูแลต่อเพื่อคนที่บ้านเพื่อ
ป้องกันผู้ป่วยกลับมาก
ใช้สารเสพติดซ้ำอีก

พยาบาลจะปฏิบัติงานอยู่ใน 3 บทบาท คือ

Dependent : ใส่อิสระ

ทำตาม order หมอ

Interdependent : กึ่งอิสระ

PRN

(คำว่า Inter = PRN)

พยาบาลพิจารณาตัดสินใจเอง
(บน order หมอที่เป็น Prn)
เช่น ให้ยา Para prn. เวลาปวด

Independent : อิสระ

พยาบาลทำเอง

Note !!

Dependent แปลว่า พึ่งพา (พึ่งพาหมอ)

In = ใส่อิสระ

ดังนั้น Independent แปลว่า ไม่พึ่งพา ทำเองเลย

โดยไม่มี order หมอ

เช่น การจัดสิ่งแวดล้อม

บทบาทของพยาบาลจิตเวช

1. บทบาทหน้าที่ในระดับพื้นฐาน

2. บทบาทหน้าที่ในระดับสูง / ขึ้นสูงหรือระดับผู้เชี่ยวชาญ

- การปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง พยาบาลผู้เชี่ยวชาญในสาขากการพยาบาลจิตเวช
- *งานอะไรก็ตามที่เป็นการใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ เช่น เป็นที่ปรึกษา
ทางจิตเวช พยาบาล งานวิจัย การดูแลผู้ป่วยที่ถูกรั้บขึ้น เป็นต้น

เครื่องมือประเมิน :(

แบบประเมินความเครียด : เช่น มีเรื่องคิดมาก นอนไม่หลับ

= ใช้แบบประเมิน Suanprung stress test-20 (S=ส จำว่าสวฯเครียด)

แบบคัดกรองภาวะเหงาเหตุนาฬิกาชีวิต ex.ถูกข่มขืน

= ใช้แบบประเมิน PTIS (จำว่า PT= พื้ที่ใจอันตราย)

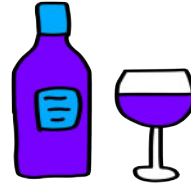
ประเมินภาวะสมองเสื่อม : พบในผู้สูงอายุ, คนที่ติดสารเสพติด

= ใช้แบบประเมิน TMSE/MMSE

ประเมินทางจิต : อาการทางจิต ทุเลาผิด ทุเลา

= ใช้แบบประเมิน BPRS (จำว่า B=บ้า)

แบบประเมินการตัดสินใจ

ใช้ CIWA, AWS (จำว่า"วาติเตลัก"ว=ว A,AW)

แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า (ใช้เมื่อ 2wk ที่ผ่านมากหรือมีอาการที่ต้องประเมินต่อ)

2Q คัดกรองคนที่มีโอกาสเป็นซึมเศร้า (ถ้ามี 1 ใน 2 ข้อ ประเมิน 0Q ต่อ)

0Q ประเมินระดับภาวะซึมเศร้า (ถ้ามี 6 ใน 9 ข้อ ประเมิน 8Q ต่อ)

8Q ประเมินความเสี่ยงในการฆ่าตัวตาย

1- 8 คะแนน (แนวโน้มห้อย)

9-16 คะแนน (ปานกลาง)

> 17 คะแนน (มาก)

แบบคัดกรองสุขภาพจิตคนไทยทั่วไป = Thai GHQ ครอบคลุมปัญหา 4 ด้านใหญ่ๆ

(มักใช้ประเมินปัจเจก.หลังภัยพิบัติต่างๆ เช่น สึนามิ)

1. ความรู้สึกไม่สบาย

2. ความวิตกกังวล

ท้อง*ไม่สุข-กังวล-สังคม-โรคทาง

3. ความบกพร่องทางสังคม

4. ความคิดว่ามีโรคทางกาย ex.เครียดกลัวว่าตัวเองเป็นโรคร้ายแรง

เจ็บป่วยทางจิต

(Mental illness)

ตรงข้ามกับสุขภาพจิตดี

สุขภาพจิตดี

(Mental health)

ทัศนคติดี พฤติกรรมเหมาะสม สัมพันธ์ภาพดี

เมื่อเกิดปัญหา ➡ ยอมรับ ปรับตัวได้

เช่น หนูดีมีฐานะยากจน หนูดีจึงตั้งใจเรียน

และสอบจึงทุนได้สำเร็จ

1. มีปัญหาการปรับตัว (Adjustment problem)
2. มีปัญหาโรคประสาท (Neurosis)
3. มีปัญหาโรคจิต (Psychosis)

โรคจิต (Psychosis)

ความผิดปกติในด้านการคิด อารมณ์ พฤติกรรม และการรับรู้ เช่น มีอาการหลงผิด ประสาทหลอน ไม่อยู่ในโลกของความเป็นจริง

โรคประสาท (Neurosis)

- โรควิตกกังวล (Anxiety)
- เครียด (Stress)
- ซึมเศร้า (Depress)
- บ้าคิด บ้าทำ (OCD)
- กลัวอย่างไร้เหตุผล (Panic disorder)

และมีบุคลิกภาพผิดปกติ (Personality disorder)

อาการ	โรคจิต	โรคประสาท
ไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้	✓	✗
ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้ว่าตนเองเจ็บป่วย (no insight)	✓	✗
ไม่อยู่ในโลกของความเป็นจริง (out of reality) มีอาการทางจิต เช่น หลงผิด ประสาทหลอน เป็นต้น	✓	✗
มีพฤติกรรมเปลี่ยนไป (personality change) พูดมากเกินหรือไม่พูด ไม่อาบน้ำ ไม่หาล้าง ไม่หาล้าง ไม่หอน เป็นต้น	✓	✗

ข้อสอบมักจะถามว่าข้อใดคือโรคจิต หรือโรคประสาท

วิธีแยก โรคประสาทจะมีความคิดการรับรู้ปกติ ใช้ชีวิตประจำวันได้ปกติ

แต่โรคจิตจะมีการรับรู้ผิดปกติไป ใช้ชีวิตประจำวันไม่ได้ (คนบ้านั่นเอง)

ปัจจัยที่มีผลต่อการเจ็บป่วยทางจิต จำEngด้วย

1 Predisposing (ปัจจัยเสี่ยง) จำว่า sing (ตัว S) = เสี่ยง

- Biological (ชีวภาพ) : พันธุกรรม เพศ โรค
- Psychological (ด้านจิตใจ) : การเลี้ยงดู พัฒนาการ ประสบการณ์

2 Precipitating (ปัจจัยกระตุ้น) จำว่า ting (ตัว t) = ต้น

- Social : สังคม เศรษฐกิจ การเงิน
- Cultural : วัฒนธรรม การย้ายถิ่นทำให้พบกับความต่างของวัฒนธรรมประเพณี
- Spiritual : จิตวิญญาณ
- การสูญเสีย

การตรวจสภาพจิต (Mental Status Examination)

General appearance	สังเกตลักษณะทั่วไป	สังเกตสีหน้า ท่าทาง
speech	สังเกตการพูด	พูดจา-เร็ว พูดนอกเรื่อง
Affect & Mood	สังเกตอารมณ์สอดคล้อง	พูดเรื่องเศร้าแต่หัวเราะ
Thought	- ความคิดเปลี่ยนแปลงตามสิ่งเร้า - คิดช้า or คิดเร็ว - อยู่กับความเป็นจริงจับ	เพี้ยนๆ พูดเรื่องจริง คิดว่าตัวเองเป็นแม่ผด
Perception 	การรับรู้ แบ่งเป็น 2 แบบ Illion (ประสาทหลง) มีสิ่งกระตุ้น Hallucination (ประสาทหลอน) ไม่มีสิ่งกระตุ้น	เห็นแมงเป็นเสื้อจะกัด (แมงคือสิ่งกระตุ้น) ได้ยินเสียงคนด่า จริงๆ ไม่มีใครเลย
orientation	การรับรู้วัน เวลา สถานที่	จะเล่าการรับรู้เวลาอันดับแรก ต่อมาจะเล่าการรับรู้สถานที่ บุคคล ตามลำดับ
Attention & concentration	(สมาธิ&ความสนใจ)	ให้เลขเลข หับถอยหลัง (100 - 7 ไปเรื่อยๆ)
Intelligent	เขาวงปัญญญา	ถามความรู้ทั่วไป ใครเป็นนายก ?
Judgment	การตัดสินใจ	ไฟไหม้บ้านต้องทำยังไง
Insight	การรับรู้	มาอยู่ที่นี่เพราะอะไร

memory ความจำ

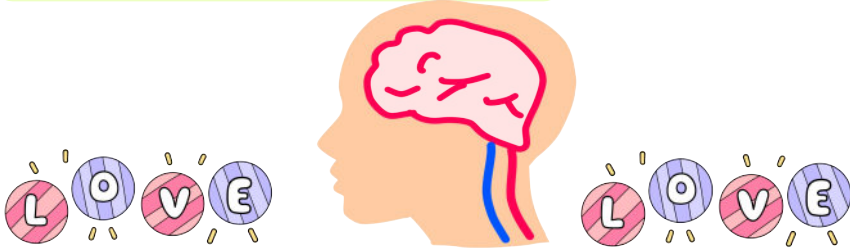
1. remote ความจำในอดีต → จบมัธยมที่ร.อะไร (จำ M = ม. = เมื่อก่อน)
2. recent ความจำปัจจุบัน → เกิดไข้หวัด เช่น ก็นึกกับอะไร
3. retention and recall → จำของ 3 อย่าง เช่น พบบ.พูดว่า “ให้ตาก เสื้อ รดบนต์”
 ทรค : มี 3 พยางค์ = พูด 3 อย่าง แล้วถามผู้ป่วยกลับว่าพบบ.พูดอะไรบ้าง

ทฤษฎีพื้นฐานทางการพยาบาลจิตเวช

ทฤษฎีชีวภาพทางการแพทย์ (Biological Theory)

เชื่อว่า พฤติกรรมที่ผิดปกติมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของโครงสร้างและการทำงานของสมอง รวมทั้งความผิดปกติของการทำงานของสารสื่อประสาท

1. สารสื่อประสาท (neurotransmitter)

Dopamine ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวที่ไม่อยู่ในอำนาจจิตใจ

สูง = โรคจิตเภท คลุ้มคลั่ง ต่ำ = ชีเมเฟรีย

Norepinephrine ทำหน้าที่เกี่ยวกับการตอบสนองต่อความเครียด

สูง = คลุ้มคลั่ง ต่ำ = ชีเมเฟรีย

Serotonin สารสื่อประสาทเกี่ยวกับการหลับ - ตื่น ความรู้สึกอยากอาหาร

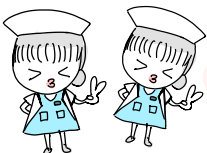
ต่ำ = เครียด วิดกกังวล ภาวะหงุดหงิด สมองล้า

Acetylcholine ทำหน้าที่เกี่ยวกับความจำ

ต่ำ = อัลไซเมอร์

GABA ควบคุมการตอบสนองของระบบประสาท

สูง = คลายเครียด ต่ำ = วิดกกังวล

การพยาบาล

ดูแลให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาด้วยยาตามการรักษาระบบประสาท